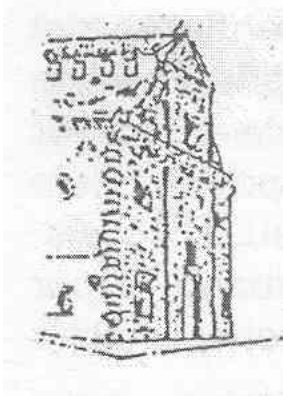

Conferència: **Caputxins: història i cultura**
10 octubre 2006, església dels Caputxins de Palma

Sovint tenim la tendència a pensar que les coses són sempre tal i com les hem conegudes. Que els edificis i les institucions han estat sempre aquí, i que no cal preocupar-se per la seva subsistència, que perduraran i es mantindran encara que no ens ocupem d'elles. Però per desfer-nos d'aquest prejudici basta que ens endinsem mínimament en la història, llavors comprendrem que els perills i les amenaces se succeeixen i que, moltes venerables i sòlides esglésies, caigueren per motius banals, sense que ningú pogués impedir-ne la seva destrucció.

La història dels Caputxins cal emmarcar-la en el context de la Contrareforma, moviment que sorgí dins l'Església per contrarestar els efectes de la Reforma protestant. Si els jesuïtes foren els intel·lectuals preparats per actuar en l'àmbit mundà i científic; els caputxins encarnaren l'esperit que impulsà les idees reformadores en les classes populars, sobretot a través de la predicació i de l'activitat missionera. Els caputxins varen ser el motor de la Congregació de la *Propaganda Fide*, fundada l'any 1662.

Un altre aspecte que no podem obviar, és que els caputxins són franciscans en el sentit més profund de la paraula, i l'espiritualitat que representen té les seves arrels en antics moviments medievals, que preconitzaven una pobresa absoluta i el seguiment evangèlic fins a les darreres conseqüències. Aquest moviments radicals, que a vegades varen ser mal entesos per les institucions civils i per la jerarquia eclesiàstica, no s'extingiren mai del tot i propiciaren les reformes dels segles següents.

De la implantació i desenvolupament de l'Orde Caputxí a Mallorca en parlarem tot seguit, mirant d'oferir-los una història que, per força, ha de ser incompleta però prou interessant per mantenir-los viva l'atenció.

La història comença el segle XVII, quan es fan els primers intents, recordem que la fundació caputxina als territoris hispans havia estat complicada, ja que el rei Felip II no veia amb bons ulls un nou orde religiós, ja que considerava que n'hi havia prou amb els

existents. A pesar d'aquesta oposició, els Caputxins eren reclamats per les institucions civils de Mallorca, precedits per la fama de les seves actuacions en casos d'epidèmia.

L'any 1623 es comença a parlar d'una possible fundació a Mallorca, però immediatament es troben amb l'oposició ferma dels franciscans Observants (els de Sant Francesc) que, moguts per un esperit de rivalitat, tan econòmic com espiritual, veren en els caputxins uns rivals temibles, que feien perillar la pròpia subsistència.

Per entendre aquesta oposició cal fer esment d'una sèrie d'arguments que els franciscans Observants manifestaven:

“Se habla de un exceso de conventos en Mallorca, 43 conventos de religiosos mendicantes” informa un dels historiadors de l'època.

Els Observants veien en la presència dels Caputxins una rivalitat que els minava el terreny, la seva presència implicava una partició de les almoines i una dispersió dels beneficis. D'altra banda, la interpretació rigorosa de la Regla de sant Francesc que feien els caputxins, perjudicava la seva forma d'entendre la vocació franciscana.

Ateses les circumstàncies, es desencadenà una lluita violenta i fratricida, en què els agressors varen ser els Observants, mentre que els Caputxins es limitaven a esperar el dictamen de les autoritats, que insistien en dur a bon port la fundació. Durant aquesta etapa se succeïren els episodis rocambolescos, protagonitzats pels franciscans Observants, que entre d'altres mesures, excomunicaren els caputxins mentre intentaven per tots els mitjans possibles fer-los fora de Mallorca. En tot moment, però, els caputxins gaudiren de la protecció del bisbe i de les autoritats civils mallorquines. De tota manera, hagueren d'esperar fins al 5 de setembre de 1671, data en què el papa Climent X, autoritzà la fundació. Malgrat tot, els Observants protestaren davant la Santa Seu i es negaren a acceptar les ordres del pontífex.

La Ciutat però estava decidida a dur a terme la fundació i així ho manifestà en nombroses ocasions i de manera unànime. El 3 d'agost de 1672, arribaren els primers caputxins procedents de Saragossa, i s'instal·laren fora de les muralles, en un hort que havien comprat al canonge Antoni Ripoll.

La primera església i convent, conegut com els **Caputxins Vells**, estava situada a l'entrada del camí de la Real, a l'anomenat l'Hort de les Murteres, aproximadament al

principi de l'actual carrer de General Riera, on s'emplaçava l'antic col·legi de monges de la Puresa. El 23 de febrer de 1679 es va beneir l'església.

D'aquesta primera època, es coneix una de les primeres notícies sobre la institució de la sopa per als pobres, a Palma: L'any 1749, la ciutat s'havia inundat de afamats que es desplaçaven des dels pobles a causa d'una gran carestia. La vila de Santanyí es despoblà gairebé per complet. La fam era tanta, que la ciutat es va veure en l'obligació d'alimentar la gent. Davant l'emergència, es va arbitrar que en el convent dels Caputxins es distribuís una sopa diària. El comandant General, D. Juan de Castro, envià als frares 20 quarteres de llegum per ajudar en la despesa.

Aquest primer convent, que amb tantes dificultats s'havia edificat, no havia de durar gaire, ja que a causa d'un conflicte bèl·lic amb Anglaterra, l'any 1771 i per ordre reial, tots els convents situats fora del recinte emmurallat es van enderrocar: els agustins d'Ítria, els trinitaris de Santa Caterina i els Caputxins.

Els religiosos es dispersaren, passant a residir en alguns llocs provisionals. Alguns marxaren a Pollença, a ocupar el Col·legi dels jesuïtes expulsats, d'altres s'instal·laren en el Temple de Palma, i alguns a l'Hospital de Santa Caterina dels Pobres. A la biblioteca conventual, es conservava un diari manuscrit sobre tot el que va succeir durant la demolició de l'antiga església i també hi constava un plànol de les edificacions.

El 1772 els Caputxins obtingueren el permís d'edificar en uns terrenys situats prop de la Porta Pintada (actual Plaça d'Espanya), a l'anomenat Camp de la Llana, en el Pla de sa Porta. Molt a prop del lloc on va ser executat al segle XVI el cap dels agermanats, Joanot Colom.

Durant els anys 1773 i 1774, els Caputxins adquiriren els solars necessaris, que comprenien un carrer i una illeta de cases dedicades a la prostitució. La zona, des del segle XIV, havia estat ocupada pel bordell.

L'any 1775, fra Miquel de Petra, que havia de ser el constructor i arquitecte del nou temple i convent, realitzà diversos viatges a Madrid per tal d'obtenir permisos i ajudes econòmiques. Les obres es començaren tot seguit.

El 4 de novembre de 1777, el bisbe va posar la primera pedra de la nova església. L'any 1778 començaren les obres del convent. El mes d'abril del mateix any, el Rei concedia 15.000 pesos per a l'acabament de l'edifici. El gener de 1773 ja n'havia donat 21.000 per començar la feina. El factòtum d'aquests donatius va ser fra Miquel de Petra, que interessà el monarca en la construcció.

El 3 de setembre de 1791 es consagrà solemnement l'església, que va ser apadrinada per l'Ajuntament. El bisbe Pedro Rubio Benedicto beneí l'edificació.

EL CONVENT I EL TEMPLE

L'església construïda, que és l'actual on avui estam reunits, és de planta basilical, amb 4 capelles laterals i coberta per volta de mig canó. Les cròniques de l'època assenyalen com a novetat que era la primera església de Mallorca que no contenia retaules de fusta.

La decoració interior es redueix a l'estuc que cobreix les parets i que imita el marbre. El retaule major és de l'any 1791, d'estil classicista, i la part central l'ocupa un llenç de la Immaculada Concepció (a qui havia estat consagrat el temple) situada entre Sant Francesc i Ramon Llull. L'autor és Joan Muntaner i Cladera, el mateix artista que trobam a Sant Miquel, a les dues teles del presbiteri. Pertanyia a una important família de gravadors. Ell mateix també practicà aquesta tècnica amb resultats importants.

A les pintures laterals de la capella central hi ha dues imatges de dos sants caputxins de l'època: Fidel de Sigmaringen i Josep de Leonessa, canonitzats l'any 1747. San Fidel va ser el primer màrtir de la *Propaganda Fide*, morí predicant contra les doctrines de Calví i se'l representa amb un crucifix i una ferida al cap. El seu emblema és la maça.

Les capelles laterals es comuniquen entre sí, i també es cobreixen amb volta de canó.

L'estil del temple se situa entre el barroc i el classicisme, en un exemple d'arquitectura de transició, que incorpora l'austeritat caputxina i l'elegància clàssica que s'oposa al carregament del barroc.

Les rajoles, algunes de les quals encara es conserven en les capelles, pertanyen al tipus català del segle XVIII, que podem trobar per tot Mallorca.

A LA FAÇANA i, sobre la porta de l'església, destaca una grandiosa làpida que dóna notícia de la consagració de l'església l'any 1791, i dels dos reis borbons que la feren possible: Carles III i Carles IV. És d'influència italiana, d'estil neoclàssic, formada per tres

elements separats per pilastres de cantons. Al cos superior s'obri una finestra, amb l'escut reial, i un frontó que el remata.

EL CONVENT, potser alguns de vostès encara l'han vist, era un edifici de planta rectangular, de dos pisos, que envoltaven un claustre central d'arcs de mig punt. A la part inferior, els caputxins hi tenien els tallers i l'hort, la superior la reservaven per a serveis.

L'hort era molt interessant (se'n conserva un gravat al *Die Balearen*, de l'Arxiduc Lluís Salvador) fins al punt que el 26 de desembre de 1804, es concedí el seu ús, de Reial Orde, a la *Sociedad Económica de Amigos del País*, perquè el convertissin en un Jardí Botànic. Malauradament, aquest projecte no es va realitzar.

El segle XIX, especialment dur a Mallorca a causa de la fam, les guerres i les epidèmies, va ser també una època en què els caputxins desenvoluparen les seves tasques amb gran profit per al poble. Hem d'aclarir que no tots els frares mallorquins residien a l'illa, alguns treballaren en altres llocs, com és el cas de **Rafael de la Puebla**, que morí a Madrid el 30 de gener de 1803, després de 42 anys de servei, i de destacar per la seva caritat, a l'Hospital de Incurables.

El mateix 1803, el mes de febrer, moria a Palma fra **Miquel de Petra**, que havia estat P. Guardià, bibliotecari, constructor, catedràtic de Matemàtiques, llista important i membre destacat de la *Real Sociedad de Amigos del País*. Amb ell desapareixia un home excepcional, que no havia estat admès als Observants, a causa de la seva escassa estatura.

En setembre de 1803, es designà el cardenal Antoni Despuig ministre del Venerable Orde de Penitència del convent caputxí de Mallorca, càrrec que acceptà amb entusiasme. Havia estat amic de fra Miquel de Petra, amb l'ajuda del qual va fer alguns dels seus mapes més importants.

Els caputxins mallorquins mantenien la seva independència, després d'una primera etapa en què depenien de la Província d'Aragó, i es relacionaven amb els de la resta d'Europa, amb qui compartien la celebració de les festes que es feien amb motiu de noves canonitzacions. Els dies 14, 15 i 16 de juny de 1807, es celebraren al temple de Palma les festes per la beatificació del beat caputxí Crispí de Viterbo. Predicà el prebost de la catedral Joan Binimelis, i les festes foren molt llüides.

EL CEMENTIRI de caputxins. L'any 1819 es parla d'un cementeri de Caputxins, que no he sabut localitzar. El 5 de setembre d'aquest any, el pare Guardià fra Felip de Mallorca beneí l'altar major d'aquest cementiri, amb l'assistència com a padrins de l'acte de Francesc Arquer i Margalida Pujals.

El 19 d'octubre del mateix any, morí a Palma Joan Ignasi Frau de Ribera, vice-cònsol de Lluís de França, casat amb Catalina de Ricci Rousset. Consta que va ser enterrat als Caputxins.

Aquestes notícies es contradiuen amb les instruccions que els caputxins tenien, ja per regla pròpia ja per les limitacions que els havien posat a la fundació de Palma, d'enterrar en la seva església.

La primera epidèmia greu que patí Mallorca durant el segle XIX va ser l'any 1820, la **pesta** devastà principalment les viles d'Artà i Son Servera, on els caputxins es desplaçaren per a socórrer els malalts. Alguns moriren víctimes del contagi. Destacaren Josep de Santanyí i Bartomeu de Bunyola, que morí després d'haver auxiliat 152 apestats. També hi destacaren Dionís de Sant Joan, Llorenç de Mallorca, Mateu de Consell, Ferran de Mallorca, i els llecs Ciprià de Felanitx, i fra Roc de Binissalem.

Un any més tard, el 1821, arribà una altra epidèmia, la de la **febres groga**, i al Llatzaret de Ca l'Ardiaca, de Palma, els caputxins es distingiren una vegada més per la seva assistència als malalts. La febre groga va fer estralls, el 26 de novembre es comptabilitzaven al "Lazareto sucio de Jesús extramuros" 1.449 morts.

Dos anys més tard, en l'època de l'anomenat Trienni Liberal, es va dur a terme la **primera exclaustació** del segle. El 28 de febrer de 1823, el cap Polític de la ciutat, juntament amb dos regidors i tropa, s'adreçaren cap al convent dels dominics per ordenar que tots els frares, a excepció dels malalts i dels majors de 65 anys, s'embarquessin cap a Cartagena.

A les dotze de la nit, i després que toquessin les campanes per tal de no alarmar la població, anaren als caputxins per ordenar la seva expulsió.

El motiu al·legat per les autoritats va ser que els religiosos es mostraven obertament anticonstitucionals.

Una vegada abandonat el convent, el crèdit públic caigué sobre els béns i es va vendre tot el que trobaren de valor. Diuen les cròniques que es va robar tant com es va confiscar. Els

caputxins, juntament amb els dominics, abandonaren l'illa a bord de la fragata de guerra Viuda de Padilla, que desembarcà a l'arsenal de Cartagena 118 religiosos procedents de Mallorca. Una vegada desembarcats, els dominics varen ser traslladats a Oriola, mentre que els caputxins varen ser duts a Múrcia, escoltats per milicians nacionals. Existeix la narració d'aquest trist trajecte feta pel dominic P. Pocoví.

Durant aquest episodi es perderen obres de valor incalculable, com el famós faristol en forma d'unicorn de bronze que era propietat dels dominics, i obra d'Andreu s'Escala, de l'any 1353. també se subhastaren les campanes dels Caputxins, les dels Teatins, les del monestir de la Real i les del convent de Jesús.

En un ambient de guerra civil, el 2 de setembre de 1823, les esglésies de l'illa varen ser obligades a lliurar totes les joies de plata. La intenció era fabricar duros "llamados de necesidad". El lloc designat per a la fosa del metall va ser l'abandonat convent dels Caputxins, on s'encunyaren un total de 22.031 duros, que tenien les inscripcions següents: l'escut de Palma. A l'orla: Ferd. VII P. la G. De D. Y la Cons. Al revers: entre palmes, Islas Balear 1823.

Uns mesos més tard, el 7 de novembre de 1823, va ser executat a Madrid el general José Riego, que havia votat la incapacitació de Ferran VII, i que havia estat el principal valetor dels tres anys de govern constitucional. La reacció del clergat va ser d'alegria. El bisbe, a les 12, entonà el Te Deum a la catedral, amb acompanyament dels gremis i de les comunitats ciutadanes, a les quals s'uniren els dominics i els caputxins expulsats, que aprofitaren per tornar al convent, però no hi pogueren quedar ja que no hi havia res, fins i tot faltaven els coberts i les olles.

El 30 de novembre els caputxins reberen una campana de la Seu. I l'any següent, el 21 de setembre de 1825, varen beneir la nova campana, que era la mateixa, però que com estava esquerdada va necessitar d'una nova fosa. Aprofitant l'ocasió, s'hi va fer una nova inscripció, que deia: EX DONO ILTMI. CAPITULI ECLECIAE MAJORICENSIS AD USUM CAPUCHINORUM.- SI DEUS PRONOBIS QUIS CONTRA NOS. El lema explicita la lluita que regnava entre l'absolutisme i el liberalisme, l'oposició regnant entre dues maneres d'entendre el món, que exclouïa la de l'altre.

L'any 1829 arribà una nova campana, regalada pel capítol de la catedral, que anomenaren Picabaralla.

Els fenòmens naturals també atacaven el convent, i així la nit del 7 al 8 de novembre d'aquest mateix any, una tempesta terrible hi causà destrosses importants. Potser la fissura que encara conserva el frontal, sigui d'un llamp que hi pegà aquella nit, en què nombrosos arbres varen ser arrabassats i les teulades volaren pels aires.

La relativa tranquil·litat durà poc temps, perquè la desamortització definitiva arribà aviat. El 12 d'agost de 1835, el convent comptava amb 52 religiosos, que varen ser forçats a abandonar la vida conventual. Al fet tràgic de la situació, que afectava per igual tots els convents de l'illa i de la península, s'hi afegí una circumstància singular. En el moment de l'expulsió, els caputxins eren els únics que disposaven d'un important museu d'antiguitats i d'història natural, i també amb la millor biblioteca conventual, que s'havia nodrit en part per les aportacions del bibliotecari i darrer Guardià, fra Lluís de Vilafranca.

La primera cosa que es va vendre va ser l'hort, del diner que en tragueren es construí la façana de la Diputació Provincial, actual seu del Consell Insular de Mallorca.

EL DESTÍ DE LA BIBLIOTECA I LES COL·LECCIONS DELS CAPUTXINS

Seguint l'exemple del seu protector el cardenal Antoni Despuig, els caputxins varen ser els primers en posseir una col·lecció d'antiguitats romanes. La seva organització va ser obra de fra Miquel de Petra.

Entre les peces destacades cal esmentar una carta nàutica del segle XV, de Juan Ortiz amb autògraf i retrat; un *monetarium* (col·lecció de monedes antigues) format per fra Gaietà de Mallorca i ampliat per fra Miquel de Petra, que es nodrí també de donacions d'il·lustrats com Jeroni Alemany i Bonaventura Serra. També disposava d'una col·lecció de ceràmica antiga, d'un bust romà de bronze, i d'una col·lecció de fòssils.

La biblioteca comptava amb les obres dels propis caputxins, destacant les de fra Miquel de Petra:

Manual de rellotges de sol

Diario histórico de lo sucedido en la demolición del convento antiguo y en la fundación del nuevo.

Elementos de matemáticas que para instrucción de la juventud balear leía por encargo de la Real Sociedad de Amigos del País en 1779.

Philosophia lul-liana auctoritate ratione et observationibus comprobata (recordem que fra Miquel havia estat el primer Lector (professor) de filosofia seguint el mètode de Lluï)

Opuscula Theologica

Sermons, panegírics, amb la Quaresma que predicà a la catedral l'any 1783.

Memorias presentadas a la Real Sociedad Mallorquina de Amigos del País sobre arquitecturas, pesos y medidas.

Mapas de las islas de Menorca, Ibiza y Formentera, delineados en 1771; el de Mallorca y el plano ignográfico de Palma en 1801: vista y croquis de la demolida iglesia y convento de Capuchinos extramuros.

En el catàleg d'obres que fra Lluís de Vilafranca lliurà al canonge Francesc Truyols, amb la voluntat que fossin retornats primer al P. Ignasi de Mallorca, caputxí, i després a la resta dels caputxins exclaustrats, figuren:

Diversos incunables, entre els quals citarem:

Una edició de Ciceró feta a Roma l'any 1469; de la mateixa data la Història Natural de Plini, impresa a Venècia per Juan Spira; les cançons i sonets de Petrarca, de 1471; la Il·líada, d'Homer, de 1474; l'obra completa de Flavi Josep de 1481; Una *Vitae Pontificum Romanorum*, dels anys 1479-1485.

Pel que fa a obres del segle XVI destacarem:

Una edició de Barcelona, de 1543, d'Ausias March, i una edició de *De Civitate Dei* de Sant Agustí.

Interessants sobretot per a la història de Mallorca eren alguns còdexs:

Un missal de l'església de Mallorca del segle XIV

2 breviaris o

El procés que l'any 1345 instruí Felip de Boil contra els partidaris de Jaume III (citat pel P.Villanueva en el seu famós *Viaje Literario a las iglesias de España*)

El mateix P. Villanueva destaca una obra curiosíssima, que també pertanyia a la biblioteca: *Diario de los sucesos de la armada de la liga, mandada por el Sereníssimo señor Don Juan de Austria en los años 1571, 72, 73 y 74: escrito por Fr. Miguel Cerviá, religioso franciscano, natural de Mallorca, Vicario general de la armada y confesor de dicho Don Juan.*

També s'hi custodiaven nombroses obres del propi fra Lluís de Vilafranca, de les quals destacarem:

Les *Misceláneas históricas baleáricas, recopiladas de varios manuscritos e impresos* (en tretze volums) segons Bover "un tesoro inestimable del cual una buena pluma podría sacar mucha utilidad para embellecer nuestra historia con datos y noticias enteramente desconocidas y que difícilmente se encontrarán en otra parte".

Els Anales del Reyno de Mallorca, escritos por el Dr. Guillermo Terrassa, corregidos y considerablemente aumentados por el P. Luis de Vilafranca, capuchino.

També d'importància cabdal era el manuscrit titulat *Cursus philosophiae juxta mentem archangelice magistri B. Raymundi Lulli...* (1790-1793) Recordem que al convent de Palma s'ensenyava segons el mètode lul·lià des de l'any 1758, i que aquest probablement era el curs que seguien i que s'usava en lloc del que estava de moda a l'època, que era el mètode de Suárez.

Per aprofundir en el coneixement de les col·leccions caputxines de Mallorca cal llegir l'estudi de fra Andreu de Palma, titulat "La antigua biblioteca de los Capuchinos de Mallorca. Apuntes para ilustrar su historia". Publicat a Estudios Franciscanos, Convento de PP. Capuchinos de Sarriá, 1921.

Aquest situa com a principals impulsors i definidors de la biblioteca a Fra Gaietà de Palma, fra Miquel de Petra i fra Lluís de Vilafranca.

També informa que una part d'aquest importantíssim llegat bibliogràfic roman a Mallorca, a la ciutat de Palma:

"El paradero afortunado de aquellas joyas literarias fue, dentro el más legítimo orden jurídico de posesión, la señorial y cristiana morada de una noble familia de Terciarios, los Excmos. Sres. Marqueses de Vivot, donde actualmente permanecen, y desde entonces muchos investigadores y curiosos han podido verlas y estudiarlas".

La biblioteca es nodria també de les aportacions dels estudiants, i s'anava incrementant cada any, ja que cada curs tenia establert com a norma regalar una obra escollida.

DESPRÉS DE L'EXCLAUSTRACIÓ

A finals de l'any de l'exclaustració, l'Ajuntament recollí tots els pobres indigents que pul·lulaven per la capital, i el gener de 1836 els instal·là al convent dels Caputxins. De tot d'una varen ser 450, però com el número de pobres augmentava, fins a l'any 1846, el promig va ser de 1000 pobres.

Mentrestant, els caputxins mallorquins exclaustrats anaven situant-se entre el clergat, viatjant a vegades fora de Mallorca, i anant a morir a places llunyanes on obtenien refugi. Aquest és el cas de **Felip de Mallorca**, natural de Palma, que morí l'any 1838 a Ciutadella

de Menorca, on estava detingut per ordre del govern. Havia estat Guardià del convent de Palma.

Alguns, a pesar de residir lluny, mantenien viva l'esperança de retornar a Mallorca. Joan Baptista Escafí obtingué l'any 1840 a Roma, del papa Gregori XVI, el cos de santa Aurèlia, i viatjà amb ell fins a Mallorca amb la intenció de dipositar-lo a l'església de Santa Fe, cosa que finalment no aconseguí.

El moviment d'exclaustrats era incessant, uns anaven i altres venien. El 12 de març de 1844 arribà a Palma el caputxí fra Rafael Vélez, arquebisbe de Santiago, i condecorat amb la creu de Carles III. Va fer una visita a Inca i a Palma i se'n tornà a Barcelona el dia 15.

Mentrestant, els usos de l'abandonat convent s'adequaven a les necessitat. El juny de 1847, a causa d'una epidèmia de verola, es va convertir en hospital per als pobres afectats d'aquesta malaltia.

El novembre de 1847 moria un dels caputxins més cèlebres de Mallorca, fra **Lluís de Vilafranca**, de nom Joan Mestre Oliver. En el moment de l'exclaustració era el Guardià del convent de Palma, i el disgust que li ocasionà l'exclaustració i la dispersió de les col·leccions va provocar que el seu caràcter es fes taciturn i desconfiat. L'historiador Bover, que en moltes ocasions l'havia consultat i fins i tot plagiat sense citar-lo, no s'està de dir que el cop havia estat tan fort que semblava culpar tothom de la desgràcia patida pels caputxins. Però fra Lluís va ser un home de gran talent i d'impressionant capacitat de feina, que ordenà els manuscrits de la biblioteca, fins i tot els arreglava amb les seves pròpies mans quan necessitaven canvis d'enquadració, i escrivia notes sobre els temes més variats que llegia en aquestes obres. Quan no podia adquirir un llibre, i pensava que era prou important com per tenir-lo a la col·lecció, no tenia peresa de copiar-lo a mà.

Quan va ser exclaustrat es refugià temporalment a la Casa de Venerables, situada al carrer de la Missió, i finalment es va instal·lar al seu poble natal, Vilafranca, on continuà fent feina. Un dia, mentre passejava repassant uns apunts, va passar pel molí d'en Negret, i una de les pales li pegà un cop tan fort al cap que li ocasionà la mort. Tenia 77 anys i amb la seva desaparició es tancava l'època més brillant dels caputxins de Mallorca.

El convent mantenia la disponibilitat d'usos fins que l'any 1859 es va decidir que substituïria la presó, que aleshores estava emplaçada a Cort. Per desgràcia, havia de mantenir aquest ús fins ben entrat el segle XX.

L'església va estar a punt de ser esbucada l'any 1861, però les protestes enèrgiques del bisbat impediren l'enderrocament.

Malgrat el seu ús com a presó, una part del convent encara oferia possibilitats de ser utilitzat en altres mester. El setembre de 1865, s'habilità en un sector un hospital per a malalts sense recursos. Era l'any del còlera, i l'abast de l'epidèmia havia desbordat totes les previsions. D'aquesta època, sovintegen les notícies sobre l'ús de l'edifici conventual com a improvisat hospital, on desfilaven persones que no tenien altre lloc on anar. El 29 de setembre s'informava que a l'hospital de Caputxins s'havien donat 77 altes, i que dels malalts que hi havia, sols 4 eren considerats de gravetat. Va ser una de les institucions públiques que anotà un més alt índex de curació.

De mica en mica, les propietats dels Caputxins passaven a mans privades. A l'hort, que com recordarem va ser la primera cosa que es va vendre i que estava situat a l'actual plaça de Rosselló, durant el setembre de 1887, s'hi va muntar una fàbrica de serrar, propietat dels Boyeres. La notícia diu que s'hi instal·laren els aparells necessaris per a alimentar 7 làmpades de llum elèctrica.

També es feien obres i reformes, mutilacions i adaptacions a l'edifici conventual, es tiraven parets, es tapiaven sales, i es modificava l'interior.

L'església, sense culte, servia com a depòsit de material o de qualsevol altre cosa. L'1 de juny de 1892, s'hi instal·là temporalment el retaule nou, d'estil neogòtic, destinat a la parròquia d'Alcúdia.

A vegades, les anècdotes curioses es relacionaven amb el convent que, a pesar del pas del temps i dels canvis continuats que patia, conservava insubstituïble el nom de Caputxins. El 29 de juny de 1893, s'escapà un toro de la plaça, va pujar la muralla i es dirigí al baluard del Sitjar, va continuar fent camí fins que s'aturà vora l'exconvent, on finalment el capturaren.

Les peripècies de l'església caputxina acabaren l'any 1900, en què els diaris de l'illa notificaven que, després de tants anys sense culte, es tornava a obrir al públic, quedant al principi a càrrec d'aquest servei el reverend Antoni Rosselló.

REINSTITUCIÓ CAPUTXINA

Arribam així a l'any 1906, en què gràcies a les negociacions entre el bisbe Campins i el R.P. Alfons d'Àger, es retornava a l'orde l'antiga església, encara que el convent continuava ocupat per la Presó Provincial.

A partir d'aquesta data la Província Caputxina de Catalunya i Balears es va fer càrrec de les antigues instal·lacions i el 20 de juliol de 1906 prengué possessió la primera família conventual després de 71 anys. Formaven aquest primer contingent: Bru d'Igualada, Guardià; Rafel de Gràcia, Eliseu de la Victòria, i els llecs: Carles de Lleida i Felicià de Santa Maria.

Paulatinament, una sèrie d'associacions recuperaren el pols de l'orde. Ens referim al Venerable Orde Tercer, la Pia Unió de Sant Antoni, La Joventut Antoniana, i la Confraria de Ntra. Sra. de Montserrat.

Una de les festes més important que se celebrà en aquesta reiniciada etapa, va merèixer els elogis de la revista estandard del nacionalisme mallorquí **La Nostra Terra** de l'any 1929:

“El diumenge després de Pasqua es celebrà a l'església conventual dels PP Caputxins de Ciutat, una solemne festa en honor de N^a Dona de Montserrat. Al matí, cantà una Missa a sis veus l'Orfeó de La Protectora composta pel seu director, el Mestre Baratta. Un alt esperit de catalanitat s'enllaçà escaientment amb un depurat sentiment religiós. El poble prengué part en tots els actes, i fou eternidor i solemnia l'acte de cantar el Virolai, en el qual prengueren part, a més del nombrosíssim concurs de fidels mallorquins, una nodrida representació de la colònia catalana establerta a la nostra ciutat”.

Mínimament passem a descriure aquestes institucions que marcaren el retorn dels Caputxins:

El **Venerable Orde Tercer** és la més antiga, en restaurar-se el convent s'organitzà altre cop. Cada tercer diumenge de mes feien missa de comunió reglamentària, i una assemblea. Com a funcions extraordinàries celebraven un solemne via crucis de

penitència, el diumenge de Passió, i les festes de la Divina Pastora de les ànimes, el tercer diumenge de maig.

La **Pia Unió de Sant Antoni** o **Joventut Antoniana** fundada pel P. Atanasi de Palafrugell el 28 de desembre de 1912, estava sota l'advocació de Sant Antoni de Pàdua, la devoció del qual propagà entre els joves.

Cada segon diumenge de mes es reunien per a la Missa de comunió general. La Pia Unió va ser erigida canònicament pel bisbe Pere Campins, l'any 1910. Se centrà en l'atenció als pobres, que eren visitats i atesos en els seus domicilis amb roba, aliments –Pa dels Pobres- i la companyia. A més del tradicional “cepillo” col·locat a l'altar del sant.

La **Confraria de Ntra. Dona de Montserrat** fou erigida a la capella titular de la Verge el dia 26 d'abril de 1923. Quan més endavant es reformà la capella, es construí un altar de marbre que fou consagrat per l'abat de sant Miquel de Cuixà, l'any 1928. El 1955 unes obres de remodelació determinaren la seva actual disposició, amb la instauració d'una talla de la Verge idèntica a la del monestir català, i un mosaic que reproduïx les muntanyes. La Mare de Déu de Montserrat és la patrona de la província caputxina de Catalunya i Balears.

L'actual Casa Catalana de Mallorca sorgí d'aquesta confraria.

No voldria acabar sense citar alguns dels caputxins que varen donar renom al convent de Palma, i que per la seva feina intel·lectual destacaren en l'època. M'hi referiré molt breument, i no els citaré tots, ja que ens allargaríem més del compte.

Es tracta de:

Lluís de Deyà, lector de Teologia i home molt culte, que parlava varis idiomes. Va fer de traductor i les seves traduccions es conservaven a la biblioteca, com per exemple una vida de Sant Josep de Cupertino, que havia traduït de l'italià. També és obra seva el Cerimonial del convento de Capuchinos de Mallorca.

L'1 de febrer de 1681, ingressà com a llec en el convent de Palma, **Sebastià de Maó**, matemàtic, que va escriure per al seu convent un Tractat de Geometria, un de Gnomònica, i un d'Arquitectura Civil. Tots es conservaven a la biblioteca.

Antoni de Mallorca va ser historiador a banda de lector de Filosofia del convent de Palma. Després de l'exclaustració, es retirà a Valldemossa on morí l'any 1859, als 81

anys. Va escriure una Història crítica del Regne de Mallorca, i la Historia de la fundació del convent de Caputxins de Palma.

Bernardí de Mallorca també va ser lector de Filosofia i de Teologia en el convent de ciutat. Morí el 22 de maig de 1777. Entre les seves obres destaquen les de caire religiós, i especialment una oració eucarística que va fer en ocasió del permís reial que autoritzava als caputxins a ensenyar segons la doctrina lul·liana en el convent de Palma. Aquesta oració es va imprimir l'any 1759.

Gaietà de Mallorca, nascut l'any 1707, i segons J.M. Bover un dels homes més erudits que ha tengut l'illa, va ser teòleg, canonista, historiador i arxiver. Va estimar tant la biblioteca del convent, que proposà com a medi d'ampliar-la, que cada curs regalés una obra cada any. Va ser guardià del convent de Palma dues vegades i tots els erudits de Mallorca li consultaven problemes derivats de l'estudi històric. Va morir a Palma el 8 de gener de 1767. Va escriure nombroses obres de caràcter històric, destaca una història antiga de Lloseta, on parla de la cultura romana i de les antiguitats trobades en aquesta vila, l'obra s'acompanyava d'interessants dibuixos i gravats.

Les seves obres, de caràcter enciclopèdic, són molt del gust de l'època. Presenten i expliquen reculls interessantíssims de documents relatius a Mallorca, també descripcions de monedes romanes, història de Ntra. Sra. de Lluc amb una crònica de l'antic santuari, un diccionari històric pontifici, etc. etc.

Com hem dit en els altres casos, totes aquestes obres es conservaven a la biblioteca del convent.

De **Fèlix de Mallorca**, nascut l'any 1670, i que vestí l'hàbit als 13 anys, Bover afirmava que va destacar sobretot com a orador. Es conservaven algunes col·leccions de Sermons manuscrits.

La figura de **Josep de Mallorca** († 1768) destaca per la seva versatilitat. A banda dels estudis teològics, va ser doctor i lector d'aquesta disciplina, destacà per ser un bon matemàtic i un coneixedor de llengües estrangeres. Va ser tres vegades guardià del convent de Mallorca. Entre les obres que es conservaven a la biblioteca conventual destaquen: *Fragmentos matemáticos dedicados al Patriarca San José*, diversos sermons, i una predicació sobre el beat Ramon Llull, que es va fer el 25 de gener de 1734, a l'església de Sant Francesc de Palma.

Joan de Mallorca va escriure un *Tractat de la pobresa dels frares menors*, que segons Bover, es conservava a la biblioteca de Montision en versió manuscrita.

De **Manuel de Mallorca**, nascut a Palma l'any 1761, diu Bover: "fue de genio muy festivo, sublime en el discurrir, de memoria feliz, voz sonora y uno de los mejores oradores de su tiempo."

Va ser Lector de Filosofia i de Teologia, i escriví diverses obres que es conservaven manuscrites a la biblioteca del convent, com el Sermó de la Beata Catalina Tomàs..., Quaresmes predicades a Santa Eulàlia i la Catedral; Poesies fetes amb motius de les festes per la canonització de Sant Llorenç de Brindisi, i sobretot, destaca pel seu valor costumista el manuscrit original que reproduïa els dotze sermons que predicaven els Caputxins en la processó del dilluns sant.

A **Maties de Mallorca** († 1750) devem una història de la fundació del convent de Caputxins extramurs de Palma, que es conservava a la biblioteca conventual.

Nicolau Rubert, més conegut com **Nicolau de Mallorca**, abans de ser caputxí, va obtenir un benefici a la parròquia de Sant Jaume i una canongia a la Seu. Però el 20 d'abril de 1690 va vestir l'hàbit caputxí. Va escriure poesies llatines i castellanques, i també algunes obres pietoses, com la vida de Sor Francisca Mulet, religiosa carmelita del convent de Santa Teresa de Palma.

Pere de Muro, va néixer l'any 1668, i es va fer caputxí el 1684. Va ser Lector de Teologia, predicador, i exercí el càrrec de Guardià del convent de Palma en tres ocasions. Apareix citat amb grans lloances a la Bibliotheca Capuccinorum del P. Bolonia.

Entre les seves obres destaca una vida de Sant Fèlix de Cantalicio, un tractat de Gnomònica o art de construir rellotges de sol, que estava il·lustrat amb plànols i figures, i que també es conservava a la biblioteca, i un novenari al Patriarca Sant Josep, que gaudí de veneració entre els caputxins, i a qui s'atribuïa fama d'excel·lent matemàtic.

Es deure nostre, mantenir viva la memòria i també el patrimoni que ha quedat després de tantes sotragades, la darrera de les quals va ser l'any 1989, en que un projecte urbanístic, al meu parer del tot desencertat, va permetre l'edificació d'un edifici de cinc plantes completament adossat al temple, allà on en un primer moment s'havia parlat de fer una zona verda, que havia de transformar la plaça del Rosselló i fer conjunt amb l'església. Res de tot això es va fer, i per desgràcia, l'església quedà encaixonada entre ciment i cotxes. Però avui, i amb motiu del centenari, és un bon moment per reclamar l'atenció que

es mereix aquest monument del patrimoni mallorquí, i reclamar la continuïtat de la restauració iniciada ja a l'interior i que hauria de prosseguir en la façana. Encara hi som a temps, però si esperam molt, les pedres malmeses seran irrecuperables. Dic això perquè pens que els caputxins s'ho mereixen, i també la ciutat de Palma.

Moltes gràcies.

Rosa Planas